

УДК 342.56(477)

С.О. ЮЛДАШЕВ, канд. юрид. наук,
Херсонський економічно-правовий інститут

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУДІВНИЦТВА ДЛЯ УТВЕРДЖЕННЯ СПРАВЕДЛИВОГО СУДУ В УКРАЇНІ

Ключові слова: альтернативні методи вирішення спорів, вдосконалення судівництва, недержавне судочинство, третейський суд, стандарти Європейського Союзу

В науці і на практиці тривають пошуки шляхів вдосконалення судівництва в Україні. Саме на це була у свій час спрямована Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів [1]; саме з цієї мети впливають також і зобов'язання, які взяла на себе Україна при вступі до Ради Європи. Ці зобов'язання передбачають побудову нової судової системи, яка відповідає би нормам і стандартам Європейського Союзу, а отже й актуалізують проведення наукових досліджень у сфері вдосконалення судової діяльності.

Щодо сучасних досліджень зазначеної проблематики, то вони присвячені, в основному, окремим аспектам вирішення проблем судочинства. Наприклад, проблемам демократизації судової системи, питанням становлення та організації судів, їх правового статусу, незалежності [2–6] тощо.

Застосування методів соціологічних досліджень, експертних оцінок (зокрема, методу «Дельфі»), графічних методів моделювання, дозволило побудувати так зване «дерево цілей». При цьому цілі «розширення юрисдикції недержавного судочинства, зокрема, третейського суду», а також «використання, в процесі судового розгляду, новітніх інформаційних технологій», одержали достатньо високі пріоритети для вибору напрямків дослідження. Виходячи з цього, а також

враховуючи, що ці питання в достатній мірі не досліджувалися, зупинимось на них детальніше.

Третейських суди – це недержавні органи, які виносять свої рішення від власного імені. Відповідно до закону «Про третейські суди», такі суди можуть створюватися виключно при всеукраїнських громадських організаціях, організаціях роботодавців, фондах і товарних біржах, торгово-промислових палатах, всеукраїнських асоціаціях кредитних спілок, об'єднаннях або асоціаціях суб'єктів підприємницької діяльності, у тому числі комерційних банків України.

Усе третейське судочинство засноване на довірі сторін до конкретної людини, яка має гарну репутацію, спеціальну освіту, здатна зважено розсудити конфлікт, що впливає з цивільних чи господарських відносин. Єдина обов'язкова вимога – щоб кандидатура третейського судді була схвалена як позивачем, так і відповідачем у цивільній справі. Тільки в цьому випадку рішення такого судді визнається легітимним і може бути передано на виконання до державної виконавчої служби. Але поряд із сильними позиціями, третейські суди мають і слабкі: зменшення вірогідності заангажованості особи, яка приймає рішення, та інші [7].

Експерти стверджують, що звернення до третейських судів дозволяють банкам заощадити і час, і гроші. Адже державні суди зараз дійсно перевантажені, і звернення сторін спору до третейського суду дозволяє швидше домогтися розгляду спору. А оперативність вирішення конфлікту завжди супроводжується економічними вигодами. Ще однією перевагою для сторін є можливість вибору складу суддів для розгляду конкретного спору, а також «остаточність» його рішень. Як показує практика, кількість оскаржених рішень дійсно прагне до нуля. Частка оскаржень становить близько 0,1 % від кількості поданих позовів [8].

У той же час компетенція третейських судів законодавством України постійно обмежується. Згідно зі ст.6 «Підвідомчість справ

третейським судам» закону «Про третейські суди», з юрисдикції третейських судів, які в порядку, передбаченому зазначеним Законом, можуть розглядати будь-які справи, що виникають із цивільних і господарських правовідносин, вилучено цілу низку справ. При цьому частину з цих справ вилучено, на наш погляд, необґрунтовано. Наприклад, Законом України № 1076-VI від 05.03.2009 р. ч.1 ст.6 доповнено п.10), згідно з яким з юрисдикції третейських судів вилучаються справи, що виникають із корпоративних відносин у спорах між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами) господарських товариств, пов'язаних із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цих товариств.

Ми не можемо також погодитися з позицією Верховного Суду України, висловленою у Постанові Пленуму від 24.10.2008 р. № 13 «Про практику розгляду судами корпоративних спорів» про те, що учасники господарських товариств незалежно від суб'єктного складу акціонерів не вправі підпорядковувати розгляд корпоративних спорів, пов'язаних із діяльністю господарських товариств, зареєстрованих в Україні, зокрема таких, що впливають із корпоративного управління, міжнародним комерційним арбітражним судам. Викликає також заперечення заборона третейським судам розглядати спори, що впливають з корпоративних відносин.

Як відомо, справи у спорах між учасниками (акціонерами, засновниками) господарського товариства та господарським товариством пов'язані з реалізацією та захистом корпоративних прав віднесено до виключної компетенції господарських судів. Однак є підстави вважати, що встановлення такого роду порядку судової юрисдикції, порушуючи право осіб на вибір судочинства, обмежує право людини на судовий захист, на звернення до суду за вирішенням спору. Національне законодавство може визначати судову юрисдикцію, але лише між державними судовими

юрисдикціями. Заборона ж звертатися до захисту прав, в т.ч. і корпоративних, до недержавних судів, що законодавчо визначені (а міжнародний комерційний арбітражний суд визначено Законом України від 24.02.1994 р. № 4002-XII «Про міжнародний комерційний арбітраж», третейський суд – Законом України від 11.05.2004 р. № 1701-IV «Про третейські суди») – суперечить змісту конституційного права на судовий захист, права на доступність правосуддя, вибір суду.

Це в певній мірі є неприпустимим. Ще більшу гостроту набирає зазначене питання у зв'язку з тим, що 23.02.2006 р. був прийнятий Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». У ст.16 цього Закону сказано, що суди застосовують при розгляді справ як джерело права Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод. Виходячи з викладеного, вітчизняні суди зобов'язані використовувати у своїй практиці положення цієї Конвенції. Більше того, такого роду джерелам права слід віддавати перевагу перед нормами чинного українського законодавства.

Виходячи з конструкції ч.1 ст.6 Конвенції, можна зробити висновок, що в ній закріплені такі елементи права на судовий захист, як право на: розгляд справи судом, встановленим законом; вибір суду (суддів); справедливість судового розгляду; публічність розгляду справи та проголошення рішення; розумний строк розгляду справи; незалежність і безсторонність суду. Віднесення справ у спорах між учасниками (акціонерами, засновниками) господарського товариства та господарським товариством, пов'язаних з реалізацією та захистом корпоративних прав до виключної компетенції господарських судів порушує, як зазначалось, і такі елементи права на судовий захист як право на вибір суду (суддів).

Як показує світова практика, використання недержавного судочинства у розгляді будь-яких справ, що виникають з економічних відносин, сприяє стабільності в цих відносинах між сторонами в спорі, що робить благотворний вплив на розвиток економіки в цілому.

Адже недержавні суди використовують переважно методи арбітрування, результатом яких є не одержання верху над супротивною стороною, а досягнення згоди щодо розв'язання конфлікту. Саме це є іманентним спором, що впливають з економічних відносин, робить рішення, які виносяться недержавними судами, і справедливими, і такими, що виконуються добровільно.

Стосовно застосування в процесі розгляду господарських спорів новітніх інформаційних технологій. До таких технологій належить, зокрема, вирішення спорів у режимі он-лайн.

Асоціацію «Український Кредитно-Банківський Союз» (УКБС) залучено до складу міжвідомчої робочої групи з розробки пілотного проекту «Електронний суд», створення якої ініціювали представники банківської спільноти. Раніше УКБС звертався до Державної судової адміністрації України (ДСАУ) щодо активізації використання електронних комунікацій у процесі здійснення правосуддя. Адже на сьогодні документообіг у судовому процесі здійснюється за допомогою паперових носіїв, хоча використання найсучасніших інформаційно-комунікаційних технологій передбачене законодавством. Зокрема, Законами України «Про електронний документообіг» та «Електронний цифровий підпис». У зв'язку з цим експерти асоціації наполягають на веденні (паралельно з паперовим) електронного документообігу між учасниками процесу правосуддя. Крім того, запропоновано запровадити систему «Електронний суд», яка дасть можливість здійснювати подачу та розгляд позовів, оформлення усіх процесуальних документів та їх відправку сторонам в електронному вигляді. Серед переваг такого підходу УКБС відзначав підвищення доступності правосуддя, зменшення витрат праці та спрощення процедури звітування. Запровадження інновацій, на думку експертів, дасть змогу автоматизувати процеси судового діловодства, забезпечити повноцінне поширення інформації про судовий розгляд, дотримання процесуальних строків. Окрім суттєвої економії витрат на папір (до 27 млн грн щоріч-

но), реалізація проекту «Електронний суд» дасть змогу істотно підвищити оперативність судів унаслідок використання нових програмних технологій, зокрема відеоконференц-зв'язку [9].

Під час чергового засідання міжвідомчої робочої групи Державної судової адміністрації за участю представників УКБС щодо запровадження електронного судочинства в Україні, розглянуто проект змін до законодавства України для забезпечення можливості подання позовів та отримання всіх процесуальних документів сторонами судової справи за допомогою засобів електронного або мобільного зв'язку.

Експерти обговорили технічні особливості проекту та розглянули Концепцію електронного суду України, що розроблена ДСАУ. Визначено алгоритми подачі заяв до суду з віддаленого автоматизованого робочого місця, формати обміну даними по справі та ін.

Реалізація проекту «Електронний суд» дозволить значно прискорити обіг інформації та підвищити її якість для забезпечення неперервності інформаційних потоків. У результаті буде скорочено терміни розгляду питань, які відносяться до компетенції судової системи України.

Таким чином, за допомогою системи «Електронний суд» та використання інформаційних технологій будуть не тільки створені умови для оперативного здійснення правосуддя, але й підвищена його прозорість [10].

Застосування альтернативного недержавного судочинства, арбітражних методів вирішення спорів, а також використання, в процесі судового розгляду, новітніх інформаційних технологій наближає Україну до норм і стандартів Європейського Союзу, вирішення завдання вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів /

схвал. Указом Президента України : від 10.05.2006 р., № 361/2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

2. Демченко С. Ф. Теоретичні аспекти становлення і розвитку кад. дарського судочинства в Україні / С. Ф. Демченко. – К. : Преса України, 2009. – 247 с.

3. Куйбіда Р. О. Організація і розвиток сучасної судової системи України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Р. О. Куйбіда ; Акад. адвокатури України. – К., 2006. – 16 с.

4. Городовенко В. В. Проблеми незалежності судової влади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 / В. В. Городовенко ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2006. – 20 с.

5. Шицький І. Б. Правовий статус місцевих господарських судів в Україні: становлення і розвиток : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 / І. Б. Шицький ; Акад. адвокатури України. – К., 2006. – 20 с.

6. Кривенко В. В. Демократизація судової системи України: проблеми і перспективи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 / В. В. Кривенко ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2006. – 19 с.

7. Васильчак С. В. Шляхи цивілізованого вирішення корпоративних конфліктів / С. В. Васильчак, Л. В. Руснак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.11. – С. 123–126.

8. Круглий стіл на тему «Третейське вирішення спорів: практика та переваги застосування в умовах сучасного нормативного регулювання та ділової етики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iccuacourt.org/kr_stil-khmelnickiy. – 21.12.2012.

9. На Україну чекає електронний суд // Закон і бізнес. – 11–17.02.2012. – № 7 (1046).

10. УКБС: «Електронний суд» підвищить прозорість та оперативність правосуддя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?v_ukrayini_gotuyutsya_pereyti_na_elektronne_sudochinstvo__ukbs&objectId=1250637.

Юлдашев С. О. Шляхи вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні / С. О. Юлдашев // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 1227–1230 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13jcosvu.pdf>

Обґрунтовано, що вдосконаленню судівництва для утвердження справедливого суду в Україні сприятиме розширення юрисдикції недержавного судочинства, зокрема, третейського суду, а також застосування в процесі розгляду господарських спорів новітніх інформаційних технологій.

Юлдашев С.О. Пути усовершенствования садоводства для утверждения справедливого суда в Украине

Обосновано, что совершенствованию судопроизводства для утверждения справедливого суда в Украине будет способствовать расширение юрисдикции негосударственного правосудия, в частности, третейского суда, а также применение в процессе рассмотрения хозяйственных споров новейших информационных технологий.

Juldashev S.O. Ways to Improve Gardening for Approval of a Fair Trial in Ukraine

Substantiated that improve the justice system to ensure a fair trial in Ukraine will expand the jurisdiction of private proceedings, including arbitration and the application pending commercial disputes of advanced information technology.